

WOORDWIJS

Wetenschap en techniek (in de Bijbel)

D. Smilde

Al eeuwen heeft de mens wetenschap bedreven. Grieken en Romeinen en daarvoor de Egyptenaren waren bezig met kennis vergaren. Sterrenkunde, wiskunde, kennis van planten, dier en mens en vele andere dingen werden bestudeerd, vastgelegd en onderwezen. Maar ook de techniek heeft een lange geschiedenis. Het bewerken van materialen met gereedschap vereiste kennis en kundigheid. Prachtige gebouwen uit de oudheid, voor zover bewaard, getuigen ervan. Ook wegen, kanalen, watersystemen die de Romeinen aanlegden, waren technische hoogstandjes.

In de Bijbel lezen we al over Jabal, de leermeester van hen die in tenten bij de kudden wonen. Tubal Kain wordt vader genoemd van de smeden, allen die koper en ijzer bewerken. Maar ook bij de bouw van de tabernakel en de ark lezen we dat Besaleël vervuld met Gods Geest met wijsheid, inzicht en kennis, allerlei werk aan metaal, hout en steen kunstvaardig kon maken. De prachtige tempel die Salomo bouwde, toonde het technisch kunnen van die dagen.

We zien dat de mens die zijn kunnen ontplooit, voldoet aan Gods opdracht gegeven in het paradijs. De aarde moet bewerkt worden en de wereld ontsloten. Deze taak geldt voor alle mensen, of ze het geloven of niet. Zo is het ons geopenbaard in Genesis 1 en 2. Maar ook in Job 28. In Psalm 8 lezen we: 'Gij doet hem heersen over de werken uwer handen, alles hebt Gij onder zijn voeten gelegd.'

De Schrift is daarover duidelijk.

Geschiedenis

Beide, wetenschap en techniek hebben een lange geschiedenis achter zich. Maar sinds begin 1800 is er een heel nieuwe fase ingetreden, doordat het wetenschappelijk onderzoek en de techniek in nauw contact met elkaar kwamen.

Sinds de uitvinding van de stoomketel is de ene na de andere ontdekking gedaan. Machines namen in toenemende mate het handwerk van de vakman over. De vooruitgang van de maatschappij leidde tot groot optimisme in de vorige eeuw. De mens kon zijn eigen toekomst bepalen. Dat vonden we terug bij de filosofen en de profeten van het ongelooft. Men vergat dat de mens slechts rentmeester is van Gods schepping en niet de heer. De mens zocht zekerheid en onafhankelijkheid en meende de weg tot zelfverlossing te hebben gevonden met behulp van wetenschap en techniek.

De beide wereldoorlogen in de twintigste eeuw hebben veel van de waanwijsheid doen wankelen. Toch kwam in de zestiger jaren opnieuw de idee van de maakbaarheid van de maatschappij op. Intussen opnieuw een onhaalbaar ideaalbeeld gebleken, maar mensen menen telkens weer het lot in eigen hand te kunnen nemen. Want wetenschap en techniek brengen enorme nieuwe mogelijkheden. In de vorige eeuw voer men met de trekschuit. Nu vliegen we over heel de aarde. De maan is betreden. Het heelal wordt verkend met raketten. Maar ook over atomen en genen is steeds meer bekend. Door automatisering worden fabrieken en installaties praktisch onbemand bestuurd.

Beperkingen

Wetenschap en techniek voerden de mens tot grote hoogten van kennen en kunnen. Maar telkens blijken er ook weer beperkingen te zijn. De atoominstallaties en de afvalstoffen die vrijkomen, vereisen alle aandacht om rampen te voorkomen. Geneesmiddelen eisen voortdurende controle en onderzoek om ongunstige bijwerkingen of onbekende effecten te bepalen. Kankeronderzoek vergt miljarden en vordert langzaam. De nieuwe ziekte aids is niet bestrijdbaar tot nu toe; in vele gevallen echter wel te voorkomen door een andere leefwijze. Wat er op het gebied van gezondheid nog te doen valt, is onnoemelijk. Er zijn 200.000 mensen met suikerziekte, 100.000 lijden aan de gevolgen van een beroerte, 15.000 hebben multiple sclerose, 20.000 de ziekte van Parkinson, 42.000 hebben een hartkwaal, 250.000 hebben kanker. Allemaal alleen in Nederland en dan zijn lang alle kwalen en problemen niet genoemd.

De WAO telt 900.000 mensen en de ziektewet keert aan 600.000 mensen uit.

Ook hierin moeten we ons in het opsommen beperken.

Gods waarheid

Er is geen reden om mismoedig te zijn, maar we moeten wel beseffen dat ondanks enorme vooruitgang van wetenschap en techniek er nog bijzonder veel kan en moet gebeuren. Maar voor hoogmoed en trots op het kennen en kunnen van de mens mag eveneens geen plaats zijn. Dat was wel de stemming in de negentiende eeuw. Daarna sloeg het om. Eerst kwam Spengler met zijn radicale ondergangsstemming en daarna Sartre met zijn brutaal en troosteloos nihilisme; een man die overigens na 1945 de geesten van enorm veel jonge mensen vergiftigde.

God heeft de aarde goed geschapen met rijkdommen die de mens moet ontginnen. Die taak is zwaar geworden door de zondeval. Maar de opdracht van het dienstbaar zijn blijft. Hoeveel kennis de mens ook moge vergaren, het hart van de mens bereik je daarmee niet. Dat doet God met zijn heilzaam Woord. De dienst van God brengt troost, vrede en zaligheid en dat is van een heel andere orde dan kennis. Kennis kan mistasten. De wetenschap moet telkens weer meningen herzien, wanneer nieuwe feiten daartoe dwingen. De waarheid is blijvend, ze richt zich niet naar ons. Wij mensen moeten ons naar haar richten. Goddelijke energie werkt in de wereld, daardoor zijn en daardoor werken de dingen.

Calvijn heeft op de waarde van de wetenschap steeds nadruk gelegd. Niet om die te verheerlijken, maar te aanvaarden als geloofsopdracht tot heiliging van het aardse leven en tot eer van God. Ook Abr. Kuyper achtte de wetenschap hoog als dienstig tot ontplooiing van de schepping.

In het moderne denken dreigt de wetenschap een soort geloof te worden, een pseudo-religie. Bij een verzwakte positie van het christendom verkeren velen in onzekerheid en zoeken nieuwe vastigheid in de wetenschap. Kennis is macht. Schreef de profeet van het nihilisme Nietzsche al niet het boek getiteld *Der Wille zur Macht*? Er dreigt dan ook een voortdurende wrijving tussen vrijheid en macht te ontstaan. In extreme vormen tussen anarchisme en dictatuur. In het hedendaagse Rusland zien we deze tendensen duidelijk. Als christen mag je en moet je wetenschappelijk bezig zijn om inzicht te krijgen in de geschapen werkelijkheid. Maar dan wel in het besef dat Gods Woord een licht op ons pad wil zijn. Dus in geloof, niet in overmoed, gevoed door een ideologie waarin voor God geen plaats is en waar de hoogmoed heerst.

Gods wetten

In onze tijd komen we veel dingen tegen die wel kunnen, maar niet mogen. Als er geen goddelijke normen en regels in acht worden genomen, is het hek van de dam. In de medische wetenschap zijn er behalve abortus en euthanasie nog veel andere dingen aan de orde, die vanuit geloofsethiek tot een ander oordeel voeren, dan wanneer men Gods normen veronachtzaamt. De wetten van God zijn wetten ten leven. In het Oude Testament lezen we dat in het onderhouden van de geboden God het leven en de vrijheid van zijn volk Israël beschermde. Recht doen en oprecht zijn en in liefde tot de naaste handelen en wandelen was en is ook nu de opdracht. Laat de mens dit los, dan raakt hij in de crisis, zoals we in onze tijd duidelijk zien. Van Riessen schrijft ergens: 'Het afvallig denken slingert van het ene uiterste naar het andere. Na optimisme komt twijfel, dan pessimisme of ook nihilisme en als men dan toch iets wil aanduiden dan neemt men het noodlot en toeval als verklaring evenals de oude Grieken om de verantwoordelijkheid van de mens te omzeilen.'

Zoals economisch handelen niet alleen op maximale winst moet zijn gericht, mag ook de technologie of de wetenschap geen doel op zichzelf zijn. Gods normen zetten de econoom, de ingenieur of de professor op zijn plaats. De mens is slechts rentmeester.

Onze cultuuropdracht

De aarde is des Heren. Hij geeft geboden, die menselijk handelen beperken. Dat betreft zowel de hulpbronnen als het milieu. Roofbouw mag niet plaatsvinden. Maar ook uitbuiting van mensen is slecht. Het geloof dat bergen verplaatst en de kracht van het vuur dooft, dient ons richtsnoer te zijn in handelen en denken. Wiskerke merkt ergens op dat technisch kunnen, wat bleek bij de torenbouw van Babel, niet verkeerd was. Maar wel de opzet om op één plek te blijven. Gods bevel was immers de aarde te vervullen. Onze cultuuropdracht is dus niet neutraal, niet waarde vrij, maar wordt wel terdege bepaald door Gods normen. Het gaat erom of we ons laten gezeggen en vragen: 'Here wat wilt Gij, dat ik doen zal?' Dat is een geloofsstandpunt dat lijnrecht staat tegenover bijvoorbeeld een uitspraak van Feuerbach: 'Het geloof maakt slaafs maar de wetenschap maakt vrij.'

De eenzijdigheid van deze opvatting blijkt duidelijk. Immers, de wetenschap wortelt in het verstand en zoekt kennis. Maar de christelijke religie omvat de hele mens, zijn verstand, zijn wil en zijn gevoel.

De cultuuropdracht die de mens aan het begin van de geschiedenis van zijn Schepper heeft gekregen, blijft van kracht. K. Schilder zegt het zo: 'Christus stelt de plicht tot cultuur. In de cultuur niet meedoen, betekent dienstweigering van Gods arbeiders.' Verder zegt K.S.: 'Pas aan het eind der dagen, zoals het getekend is in de Openbaring van Johannes zien we de cultuurstad-in-ruste: het nieuwe Jeruzalem.'

Gespreksvragen

1. Wat is het begin van alle kennis en hoe moet je wetenschap beoefenen?
2. Mag er gewerkt worden aan de 'maakbaarheid der maatschappij'? Verbetering van de leefomstandigheden is toch terecht?
3. Waardoor wordt de mens beperkt in weten en handelen?
4. Waar richt zich wetenschap vooral op?
5. Mag alles, wat kan?

6. Maakt het geloof een mens tot slaaf, zoals Feuerbach beweerde, of is het opium voor het volk (Marx)?